

ТРЕПЧА ПУТУ СРЕДИШТЕ ЗЕМЉЕ

У централном делу Балкана, на јужним падинама Копаоника налази се Трепча - Стари Трг, највеће лежиште олово цинкане руде у Европи из кога су експлоатисани милиони тона олова и цинка и на хиљаде тона сребра и бизмута.

Процењује се да је у периоду од 1930-1998. год. укупна продукција олова и цинка износила 3,4 милиона тона, сребра око 2500 т, бизмута око 4000 т, док је двадесетогодишња експлоатација злата износила укупно 8,7 т. Поред економске важности, Копаоничка металогенетска област којој припада рудник Трепча - Стари Трг представља једно од најинтересантнијих подручја за геолошка истраживања. Трепча се налази на граници Копаоничког и Вардарског тектонског блока и сматра се најмлађим лежиштем од бројних

Сфалерит, арсенопирит, пирит, родохрозит и калцит

Марматит са калцитом

Епитаксија пирита
по калциту

Кристални агрегат калцита
са сфалеритом (варијетет марматит)
и пиритом

Друза пирита
са бурнонитом
и игличастим
кристалима кварца

лежишта у овом подручју која су формирана сложенем вулканском активносту која се дешавала крајем палеогена утискивањем дацито-андезитске магме. Не може се занемарити ни чињеница да је Трепча широм света позната и као рудник из кога су руке рудара на светлост дана изнеле и велику количину руде која је сматрана за природно богатство изразите лепоте. За препознавање вредности трепчанских узорака посебно важну улогу имао је главни послератни руднички геолог Фридрих Шумахер, који је тада основао и најимпресивнију колекцију смештену у руднички музеј у Старом Тргу. На тај начин су сачуване јединствене и веома раскошне кристалне друзе којима се не зна број, а многе и данас красе витрине музеја и приватних колекција широм света.

Друзе савршено развијених кристала из рудника Трепча чине део фондуса богате збирке Рударско-геолошког факултета Универзитета у Београду и изложене су у оквиру сталне поставке Збирке минерала и стена као и у изложбеном делу испред деканата факултета

у Ђушиној број 7. Збирка садржи око 300 примерака, делом наслеђених од Велике школе, делом добијених на поклон од стране многих дародаваца, а поједини колекционарски значајни примерци су купљени. Сваки такозвани "Трепчањац" у нашој збирци осим минералошких има и естетске квалитете који га красе због чега се ове друзе и кристали сматрају правим музејским примерцима. Неки од ређих минералних врста из овог лежишта као што су лудламит и вивијанит су такође донирани збирци. Многи примерци које су током свог рада прикупили наши професори и колеге геолози и рудари, или студенти нашег факултета великодушно су поклоњени лично или од стране чланова њихових породица али оно на шта смо посебно поносни је што предивне музејске примерке добијамо и од колекционара других струка. Минерали из лежишта Трепча који се чувају у Збирци минерала и стена су препознати као примерци изузетне важности те су и уписани у инвентар објеката геонаслеђа Србије, чиме су и трајно заштићени.

Збирку Трепче су својим примерцима обогатиле наше драге колеге, уважени професори Рударско-геолошког факултета са оба одсека: академик Стеван Карамата, Радован Димитријевић, Љубомир Цветковић, Зоран Петковић, Славољуб Терзић, Слободан Трајковић, Раде Јеленковић, Небојша Васић, Весна Похарц Логар, Данило Бабић, Биљана Аболмасов и др. Част је поменути и дародавце ван Факултета, пре свега породицу Микић која је поклонила колекцију од 34 изванредна примерка које је сакупио др Светислав Микић, неуропсихијатар из Пећи, затим 17 примерака које је као заоставштину проф. Богољуба Реџића, некадашњег председника општине Митровице, поклонила његова ћерка. Треба истаћи да је недавно у инвентар Збирке минерала и стена уписана и веома квалитетна колекција минерала из Трепче са 70 разноврсних примерака коју је поклонила ћерка нашег колеге, господина Бранислава Шредера, магистра рударства.

Друзе овог лежишта представљају јединствен спој различитих минералних врста из групе сулфида, сулфосоли, карбоната, силиката, фосфата и других, које чине минералну заједницу одражавајући специфичности физичко-хемијских услова њиховог постанка. То потврђује и чињеница да је у лежишту идентификовано чак 79 различитих минералних врста (Зебец, 2012). Трепчанске друзе се одликују изузетном лепотом а она се препознаје у величини појединих кристала (до чак 50 см у пречнику) који подсећају на пегматитске творевине, у високом сјају кристала, посебно пирита, сфалерита и галенита, разноликошћу минералних асоцијација, псевдоморфозом пирита по пиротину као и склоношћу ка стварању сталактитских творевина. Специфичност Трепче је и у томе што су њене препознатљиве друзе биле доступне у великим количинама, што су још увек на тржишту присутни лепо узорци на којима су пиротин, арсенопирит, сфалерит или галенит повезани добро искристализованим кварцом, доломитом, вивијанитом, лудламитом, калцитом или родохрозитом.

Кристални агрегат
галенита

Влакнасти агрегати буланжерита
(плумозит) по карбонатној основи

Псеудоморфоза калцита
по кристалу родохрозита
и кварца

Приткасти кристални
агрегат кварца

Друза кварца

Лежиште Трепча има сложenu генезу. Припада типичном плутогеном контактнo-пнеуматолитско-метасоматско-хидротермалном типу лежишта, са широким температурним распoном одлагања рудних и пратећих минерала. Просторно и временски постанак лежишта је везан за консолидацију и субвулканску пропицитизацију (алтерација магматских стена – плагиоклас се трансформише у епидот-серицит серију, а феромангански минерали у хлорит-калцит-епидот асоцијацију) младих вулканита, андезитско-латитског састава. Многи минерали у лежишту имају значајне примесе других елемената (сребро, кадмијум...), који су добијани металуршким процесима поред олова и цинка.

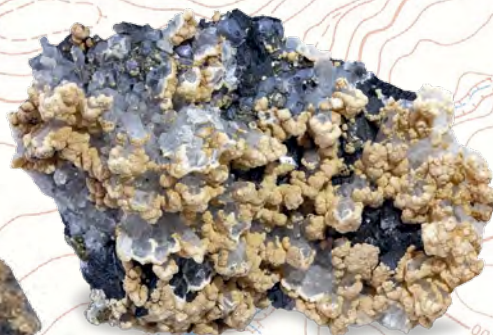
У Трепчи као и целој Копаоничкој области се још у доба Римљана експлоатисало сребро, о чему сведоче многи

остаци рударења у овом крају. Према историјским подацима, лежиште Трепча-Стари Трг је познато још од почетка XI века, када се из руде добијало олово и нешто раније цинк. Доласком врских рудара Саса, почетком XIV века у доба Вука Бранковића, Трепча добија значајно место у развоју ондашње Србије, јер се из руде добијају олово и цинк, а као нус производ и значајне количине сребра које је тада коришћено за израду сребрног новца. После Косовске битке, Турци су наставили са експлоатацијом руде и то до почетка XVII века, само олова. За време Краљевине Југославије концесија на експлоатацију Старог Трга припадала је Енглезима, док су током Другог светског рата управу над рудником имали Немци па су неминовно и неки од најлепших или најкрупнијих примерака друза доспели у њихове геолошке збирке.

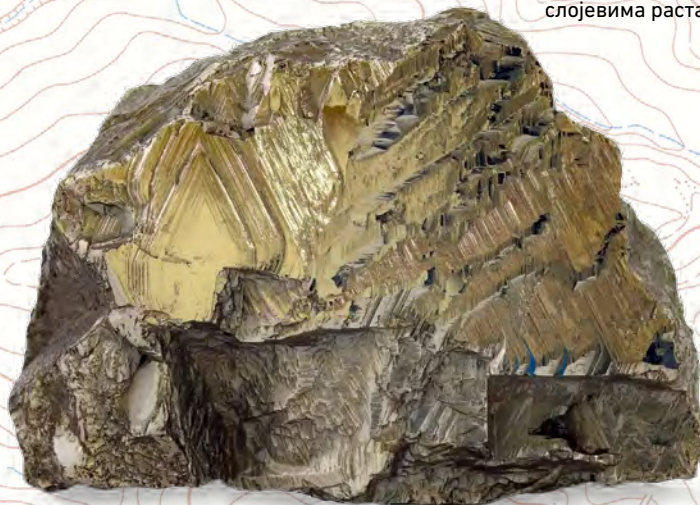
Сфалерит (варијетет марматит) са пиритом и пиротином

Друза марматита и кварца са (Mg, Fe, Ca, Mn) карбонатом

Масивни агрегат пирита са израженим слојевима раста

Аутори изложбе: др Алена Здравковић
Проф. др Биљана Аболмасов
Фотографије: Јосип Шарић